

Учреждение образования
“Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины”

УТВЕРЖДАЮ

Проректор по учебной работе
УО «ГГУ им. Ф. Скорины»

_____ И.В. Семченко

“ _____ ” _____ 2010 г.

Регистрационный № УД _____ /р

**ИСТОРИЯ ВОСТОЧНЫХ СЛАВЯН
(РОССИЯ И УКРАИНА)**

**Учебная программа для специальности
1-020102-04 «История. Английский язык»**

Факультет исторический

Кафедра истории славян и специальных исторических дисциплин

Курс 3

Семестр 5

Лекции 40 час.
(количество часов)

Практические
занятия 32 час.
(количество часов)

Экзамен 5
(семестр)

Всего аудиторных часов
по дисциплине 72 час.

Форма получения
высшего образования

Всего часов
по дисциплине   час.

дневная

Составил С.Б. Жихарев, кандидат исторических наук, доцент

2010

Учебная программа составлена на основе типовой учебной программы, «Гісторія ўсходніх славян (Расія і Украіна)» утверждённой 11 декабря 2008 г. регистрационный номер ТД- А 110 /тип.

Рассмотрена и рекомендована к утверждению в качестве рабочего варианта на заседании кафедры истории славян и специальных исторических дисциплин

_____ 2010 г., протокол №

Заведующий кафедрой

_____ Г.А. Алексейченко

Одобрена и рекомендована к утверждению методическим советом исторического факультета

_____ 2010 г., протокол №

Председатель

_____ Г.А. Алексейченко

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Учебная программа курса для специальности 1-020102-04 «История. Английский язык» разработана в соответствии со следующими нормативными документами:

Образовательный стандарт Республики Беларусь «Высшее образование. Первая ступень. Специальность 1-21 03 01 “История” (по направлениям). Утверждён Министерством образования Республики Беларусь 29.05.2008 г.

Типовая учебная программа специальности 1-02 01 01 “Гісторыя”; 1-02 01 02 “Гісторыя. Дададковая спецыяльнасць”. Утверждена Министерством образования Республики Беларусь 11 декабря 2008 г. Регистрационный номер ТД- A110 /тип.

Основными отличительными особенностями программы является реализация междисциплинарного подхода, что дает возможность студентам выявить роль и место истории восточнославянских этносов в широком пространственном и временном диапазоне.

История – специальность гуманитарного направления педагогического профиля, предметной областью которой является система знаний о жизнедеятельности человеческого общества в его прошлом и настоящем. История восточных славян представляет собой часть истории славянских народов и всемирной истории. Она занимает важное место в системе высшего исторического образования. Курс «История России и Украины» охватывает историю России и Украины с начала XX и до начала XXI в.

В период 1861 – февраль 1917 гг. происходили кардинальные изменения в социально-экономической, общественной и культурной жизни России: проведение буржуазных реформ, утверждение и развитие капитализма, монополизация промышленности, торговли, банковского дела, формирование новых социальных слоев населения, Первая российская революция, учреждение законодательной Государственной думы (крупнейшее нововведение в системе государственного механизма России), становление многопартийной системы, Ранее отсталая, крепостная Россия постепенно трансформировалась в аграрно-индустриальную державу, занявшую достойное место на мировой арене. Значительно возросли ее экономические и культурные связи с другими странами. В начале XX в. Россия прочно вошла в общемировую систему.

В этот сравнительно небольшой по продолжительности отрезок времени (немногим менее 60 лет) наблюдалось довольно быстрое социально-экономическое и культурное развитие России чему в значительной мере способствовали: отмена крепостного права и проведение буржуазных реформ в сфере местного управления, суда, образования, финансов, военного дела, Столыпинская аграрная реформа, государственная политика в сфере промышленности и финансово-кредитной сфере, реформы в области государственного строя и политической системы страны, изменения в сфере законодательства.

В советской историографии хотя и отмечался прогрессивный характер этих преобразований в целом, однако при конкретном их рассмотрении акцент

ставился на их ограниченность, непоследовательность и незавершенность. Характерной чертой советской историографии являлось превалирование классового подхода к определению сущности государственной политики до Октябрьской революции 1917 года. Исследователи различных аспектов истории пореформенного периода оставили в своем научном наследии немало устойчивых стереотипов о правительственной политике и достаточно много критических замечаний. Особое внимание концентрировалось на исследовании идеологических основ проводимой государством политики, ее целях, мотивах, методах. Такой подход нередко превращался в крайность, приводя к отрицанию заинтересованности правительства в развитии России и сводя направленность его политики исключительно на обогащение помещиков и крупного капитала, а также дополнительное перераспределение в их пользу национального дохода через государственные финансы. Поэтому особенно сейчас как никогда возросла тяга к аутентичным историческим документам и мемуарам, усилилось стремление составить собственное мнение о сложных, во многом противоречивых фигурах второй половины XIX – начала XX в.

Целью преподавания истории восточных славян (Россия и Украина) является выработка целостной системы знаний по истории этих граничащих с Беларусью государств в контексте всемирного исторического процесса и тесной связи с курсом отечественной истории, которая изучается параллельно.

В соответствии с требованиями образовательного стандарта к компетенциям студента по дисциплине «История России и Украины» студент должен знать:

- определяющие общеславянские и восточнославянские составляющие в истории России и Украины;

- основные события внутри- и внешнеполитической истории восточнославянского региона, их причинно-следственные связи и тенденции, особенности социально-экономического развития;

- содержание этнокультурных процессов в Восточной Европе и изменения в религиозно-идеологической сфере;

- этапы, закономерности, особенности Российской государственности, характерные черты абсолютизма;

- историческую предопределенность формирования украинской государственности;

- совокупность фактов, событий, явлений истории России и Украины во второй половине XIX в.;

- общие закономерности и особенности политического и экономического развития социальной структуры Российской империи;

- процесс формирования и характерные черты основных направлений общественной мысли и культуры русского и украинского народов;

- основной комплекс источников, современные точки зрения исследователей по важнейшим проблемам российской и украинской истории.

уметь:

- применять полученные знания для решения конкретных педагогических, методических, информационно-поисковых, научных инновационных и других задач;
- доказывать приоритетность общеславянского и восточнославянского наследия в истории России и Украины;
- находить общее и особенное в развитии восточноевропейского региона на всех этапах истории;
- выявлять и критически оценивать сущность основных явлений и процессов на всех этапах истории России и Украины;
- объяснять влияние различных культурно-цивилизационных факторов на социально-экономическое, этно-конфессиональное, государственно-политическое и культурное развитие русского и украинского народов;
- осуществлять сравнительный анализ модернизационных процессов, характерных для России и Украины в изучаемый период;
- характеризовать роль и место России и Украины в региональном, цивилизационном и геополитическом развитии на всех этапах истории;
- анализировать источники по истории России и Украины и на их основе делать самостоятельные, научно-обоснованные выводы;
- дать самостоятельную и доказательную оценку научным работам и учебной литературе по основным аспектам российской и украинской истории.

Учебная дисциплина обобщает результаты научных исследований по истории России и Украины. Опирается на методологические положения гуманитарных наук (политологии, социологии, философии, психологии, культурологии, этнологии, этнографии, истории мировых религий, археологии). Использует материалы и результаты научных исследований специальных исторических дисциплин (источниковедения, нумизматики, исторической географии, хронологии, метрологии, антропоники, топонимики и пр.). В разработку проблем истории славянских народов внесли свой существенный вклад советские и зарубежные историки. Дисциплина «История восточных славян (Россия и Украина)» изучается студентами 3 курса специальности 1-020102-04 «История. Английский язык»

Общее количество часов –.....часов, аудиторное количество часов –....., из них лекции –..... часов, практические занятия – ..... часов. Форма отчётности –..., экзамен.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛА

РАЗДЕЛ 4 РАСІЯ Ў ПЕРЫЯД СТАНАЎЛЕННЯ І РАЗВІЦЦЯ БУРЖУАЗНАГА ГРАМАДСТВА

Тэма 4.1 Адмена прыгоннага права. Ажыццяўленне сялянскай рэформы

Гістарыяграфія пытання. Перадумовы адмены прыгоннага права. Агульнадэмакратычны рух у Расіі ў канцы 50-х – пачатку 60-х гг. Ліберальна-буржуазныя плыні ў грамадскім руху. Рэвалюцыйныя дэмакраты.

Адносіны Аляксандра II і яго ўрада да скасавання прыгоннага права. Падрыхтоўка рэформы. Дваранскія камітэты і іх праекты. "Маніфест" і "Палажэнні..." ад 19 лютага 1861 г. Асабістае вызваленне сялян. Надзелы і павіннасці сялян. Часова-абавязанае становішча сялян. Выкупная аперацыя. Сялянскае самакіраванне. Рэформы дзяржаўных і ўдзельных сялян.

Асаблівасці скасавання прыгоннага права ў Літве, Беларусі і Правабярэжнай Украіне.

Заканадаўства аб сялянах 80–90-х гг. XIX ст. Скасаванне часоваабавязанага становішча сялян. Дзейнасць Сялянскага пазямельнага банка.

Тэма 4.2 Буржуазныя рэформы 60–70-х гг. XIX ст. Контррэформы

Гістарыяграфія пытання. Неабходнасць буржуазных рэформ. Земская рэформа 1864 г. і яе сутнасць. "Гарадавое палажэнне" 1870 г. Абмежаванні ў галіне земскага і гарадскога самакіравання на пачатку 90-х гг. XIX ст.

Судовыя статуты 1864 г. і іх сутнасць. Абмежаванне судовых статутаў. Ваенныя рэформы канца 50-х – пачатку 70-х гг. Увядзенне ўсеагульнай воінскай павіннасці.

Рэформы і контррэформы ў галіне адукацыі і друку. Універсітэцкі ўстаў 1884 г. Фінансавыя рэформы.

Буржуазны змест рэформ 60-70-х гг. XIX ст. і іх абмежаванасць.

Тэма 4.3 Развіццё капіталізму ў сельскай гаспадарцы ў другой палове XIX ст.

Гістарыяграфія пытання.

Умовы развіцця капіталізму ў сельскай гаспадарцы.

Прыгонніцкія перажыткі і іх уплыў на стан сельскай гаспадаркі.

Развіццё капіталістычных адносін у памешчыцкай гаспадарцы. Адпрацовачная, змешаная і капіталістычная сістэмы. Развіццё капіталістычных адносін у сялянскіх гаспадарках. Дыферэнцыяцыя сялянства.

Сельская гаспадарка Украіны, Беларусі і Прыбалтыкі. Вынікі развіцця сельскай гаспадаркі краіны ў канцы XIX ст.

Тэма 4.4 Развіццё прамысловасці ў другой палове XIX ст.

Гістарыяграфія пытання.

Умовы для развіцця капіталістычнай прамысловасці. Стварэнне ўнутранага рынку. Дробнатаварная прамысловасць і капіталістычная мануфактура.

Развіццё фабрычна-заводскай прамысловасці.

Прамысловы пераварот і яго вынікі. Утварэнне новых прамысловых цэнтраў. Цыклічнасць прамысловага развіцця. Фарміраванне манапалістычных аб'яднанняў і іх асаблівасці ў Расіі і Украіне.

Вынікі развіцця прамысловасці ў канцы XIX ст.

Тэма 4.5 Развіццё транспарту і шляхоў зносін у другой палове XIX ст.

Чыгуначнае будаўніцтва. Павышэнне ролі воднага транспарту у гаспадарчым жыцці краіны.

Уплыў развіцця транспарту і шляхоў зносін на эканамічнае развіццё імперыі.

Гандаль, грашовы абарот і крэдытная сістэма ў Расіі ў 60-90-я гг. XIX ст.

Тэма 4.6 Тэрыторыя і насельніцтва Расіі ў другой палове XIX ст.

Дзяржаўныя межы Расійскай імперыі.

Насельніцтва Расіі ў сярэдзіне XIX – пачатку XX ст. Размеркаванне насельніцтва. Міжнацыянальныя адносіны і палітыка ўрада ў нацыянальным пытанні.

Сацыяльная структура насельніцтва. Фарміраванне прамысловага пралетарыяту і буржуазіі. З'яўленне сельскага пралетарыяту і сельскай буржуазіі. Эвалюцыя дваранства.

Фарміраванне буржуазнага грамадства ў Беларусі і Украіне. Жыццё і быт розных слаёў расійскага грамадства. Канфесійны склад насельніцтва і роля царквы ў жыцці грамадства.

Тэма 4.7 Буржуазна-ліберальная апазіцыя ў 60-90-я гг. XIX ст.

Гістарыяграфія пытання.

Стварэнне ліберальна-буржуазнай апазіцыі. Ліберальна-апазіцыйны рух у канцы 50-х – 70-я гг. XIX ст. Земская апазіцыя.

Ліберальна-апазіцыйны рух у канцы 80-х – 90-я гг. XIX ст. у Расіі і Украіне.

Тэма 4.8 Сацыялістычны рух ў 60-90-х гг. XIX ст.

Гістарыяграфія пытання. Фарміраванне ідэалогіі сацыялізму ў 50-я – 60-я гг. XIX ст. Гурткі і партыі рэвалюцыйных дэмакратаў у 60-х гадах.

Тэарэтычныя асновы рэвалюцыйнага народніцкага руху 70-х гадоў. Асноўныя этапы народніцкага руху. Народніцкія арганізацыі "Зямля і воля" і "Народная воля" і іх дзейнасць. Крызіс народніцкага руху на пачатку 80-х гг.

Легальныя народнікі. Р.В. Пляханаў і група "Вызваленне працы". Распаўсюджванне марксізму ў Расіі і Украіне.

Тэма 4.9 Сялянскі і рабочы рух ў другой палове XIX ст.

Сялянскі рух напярэдадні рэформы 1861 г. Асноўныя патрабаванні сялянства. Сялянскі рух пасля адмены прыгоннага права. Патрабаванні сялян. Народнікі і сялянскі рух у Расіі і Украіне.

Фарміраванне пралетарыяту. Рабочы рух у 60-я – 70-я гг. Першыя рабочыя арганізацыі: Паўднёва-расійскі саюз рабочых і Паўночны саюз рускіх рабочых. Марозаўская стачка і яе значэнне. Фабрычнае заканадаўства. Рабочы рух у 90-я гг. XIX ст.

Тэма 4.10 Узаемаадносіны Расіі з заходнееўрапейскімі дзяржавамі ў другой палове XIX ст. Руска-турэцкая вайна 1877-1878 гг.

Гістарыяграфія пытання. Міжнароднае становішча Расіі пасля Крымскай вайны. Барацьба рускай дыпламатыі за перагляд Парыжскага мірнага дагавора.

Усходні крызіс 1875–1876 гг. Пазіцыя Расіі. Руска-турэцкая вайна 1877–1878 гг. Умовы Сан-Стэфанскага дагавора. Берлінскі кангрэс.

Міжнароднае становішча Расіі пасля Берлінскага кангрэсу. Абвастрэнне знешнепалітычных супярэчнасцей паміж еўрапейскімі дзяржавамі. Утварэнне Траістага саюза. Заключэнне франка-рускага саюза.

Тэма 4.11 Далёкаўсходняя палітыка Расіі ў другой палове XIX ст.

Гістарыяграфія пытання.

Узаемаадносіны паміж Расіяй і Кітаем. Айгунскі і Пекінскі дагаворы.

Тэрытарыяльныя і гандлёвыя адносіны паміж Расіяй і Японіяй. Сімоцкі і Пецябургскі дагаворы.

Узаемаадносіны паміж Расіяй і ЗША.

Пачатак імперыялістычных канфліктаў на Далёкім Усходзе ў канцы XIX – пачатку XX ст.

Тэма 4.12 Палітыка Расіі ў Сярэдняй Азіі

Гістарыяграфія пытання.

Становішча сярэднеазіяцкіх ханстваў у сярэдзіне XIX ст. Далучэнне Какандскага, Хівінскага ханстваў і Бухарскага эмірата да Расіі. Ператварэнне Сярэдняй Азіі ў рынак збыту і сыравінную базу для рускай прамысловасці.

Англа-рускія супярэчнасці на Сярэднім Усходзе.

Тэма 4.13 Школа і асвета. Развіццё навукі.

Гістарыяграфія пытання. Грамадска-палітычныя і эканамічныя ўмовы развіцця школы і асветы. Асвета, школа і друк у 60–90-я гг. XIX ст. Рэформы і контррэформы ў галіне адукацыі. Перыядычны друк. Буйнейшыя кнігавыдавецтва. Культурна-асветніцкія ўстановы ў Расіі і Украіне.

Навука і тэхніка. Развіццё новых напрамкаў у навуцы і станаўленне навуковых школ. Дасягненні ў галіне матэматыкі, астраноміі, хіміі, медыцыне, біялогіі. Геаграфічныя адкрыцці і даследаванні. Філасофія і сацыялогія. Гістарычная навука. Педагагічная думка.

Тэма 4.14 Літаратура і мастацтва ў другой палове XIX ст.

Гістарыяграфія пытання. Развіццё мастацкай літаратуры. Вядомыя пісьменнікі і іх творы. Музычная культура. Руская музычная школа. "Магутная кучка".

Выяўленчае мастацтва. "Мастакі-перадвіжнікі". Вядомыя мастакі і творы. І.М. Крамскі, І.Я. Рэпін, В.Р.Пяроў, В.І. Сурыкаў, А.К. Саўрасаўі і інш. Тэатр, архітэктура, літаратура і мастацтва ў Беларусі і Украіне.

Тэма 4.15 Дзяржаўны лад Расіі на рубяжы XIX–XX стст.

Сутнасць расійскага самадзяржаўя. Адносіны расійскай бюракратыі да самадзяржаўя. Уступленне на расійскі прастол Мікалая II. Ацэнка яго дзейнасці сучаснікамі і ў гістарычнай літаратуры.

Вышэйшая выканаўчая ўлада. Камітэт міністраў. Дзейнасць міністэрстваў. Мясцовае кіраванне.

Расійская армія. Афіцэрскі корпус. Палітычны настрой у арміі. Дзейнасць Ваеннай акадэміі і Генеральнага штаба.

Колькасны склад і сацыяльны статус дваранства. Выясненне дваран з вёскі. Праваслаўная царква. Кансерватыўнасць царкоўнай іерархіі.

Прычыны няўстойлівасці самадзяржаўя і непазбежнасць яго падзення.

Тэма 4.16 Сацыяльна-эканамічнае становішча Расіі ў канцы XIX - пачатку XX ст.

Прамысловасць Расіі на рубяжы стагоддзяў. Эканамічны крызіс 1900-1903 гг. Фарміраванне фінансавага капіталу. Чыгуначны транспарт. Узмацненне дзяржаўнага сектара эканомікі.

Аграрнае пытанне і сельская гаспадарка. Размеркаванне зямлі. Дваранскае і сялянская гаспадарка. Сутнасць аграрнага крызісу ў Расіі і Украіне.

Матэрыяльна-бытавыя ўмовы жыцця насельніцтва.

Тэма 4.17 Уздым рэвалюцыйнага і апазіцыйнага руху ў Расіі на пачатку XX ст.

Актывізацыя рабочага руху. Першамайскія выступленні рабочых. Абухаўская абарона. Стачкі ў Растове-на-Доне ў 1902 г. Забастоўкі рабочых на поўдні Расіі ў 1903-1904 гг.

Сацыял-дэмакратычны рух. Стварэнне РСДРП. Тэарыстычная дзейнасць эсэраў.

Уздым сялянскага руху. Сялянскія хваляванні ў Харкаўскай і Палтаўскай губернях у 1902 г. Хваляванні сялян у іншых губернях.

Уздым ліберальнага апазіцыйнага руху. Студэнцкія хваляванні. Земскі апазіцыйны рух. Часопіс "Вызваленне". Арганізацыя "Саюза вызвалення".

Спробы аб'яднання апазіцыйных і рэвалюцыйных сіл у 1904 г.

Тэма 4.18 Міжнароднае становішча і знешняя палітыка Расіі ў канцы XIX – пачатку XX ст.

Міжнародныя адносіны і знешняя палітыка Расіі ў Еўропе.

Палітыка Расіі на Дальнім Усходзе. Абвастрэнне адносін Расіі з Японіяй.
Пачатак руска-японскай вайны. Ход ваенных дзеянняў на моры і на сушы.
Портсхмуцкі мір. Прычыны паражэння царызму ў вайне. Вынікі і наступствы вайны.

Тэма 4.19 Рэвалюцыя 1905-1907 гг. у Расіі.

Праблемы перыядызацыі рэвалюцыі. Падзеі 9 студзеня 1905 г. у Пецярбурзе. Забастовачны рух у студзені-лютым 1905 г. Узмацненне ліберальнага руху. Урадавая палітыка. Асаблівасці першага этапу рэвалюцыі.

Вясення-летнія (1905 г.) выступленне. Рух у арміі і на флоце. Паўстанне на браняносцы "Пацёмкін". Уздым сялянскага руху. Стварэнне і дзейнасць Усерасійскага сялянскага саюза. Узмацненне ліберальна-апазіцыйнага руху. Прафесійна-палітычныя саюзы і "Саюз Саюзаў".

Вышэйшы ўздым рэвалюцыі - Усерасійская кастрычніцкая палітычная стачка. Маніфест 17 кастрычніка. Кабінет С.Ю. Вітэ. Снежаньскае ўзброенае паўстанне ў Маскве і іншых гарадах.

Адступленне рэвалюцыі. Тактычныя планы партый і грамадскіх рухаў. Выбары ў першую Дзяржаўную думу. Аграрнае пытанне ў Думе. Роспуск першай Думы. Спробы ажыццяўлення паўстання летам 1906 г. Выбары ў другую Думу. Дзейнасць другой Думы і яе роспуск. Новы выбарчы закон ад 3 чэрвеня 1907 г. Асаблівасці рэвалюцыі ў Украіне. Вынікі і ўрокі рэвалюцыі.

Тэма 4.20 Усталяванне трэцячэрвеньскай палітычнай сістэмы

Выбары і склад III Дзяржаўнай думы. "Бананартысцкая" палітыка ўрада. Курс урада П.А. Сталыпіна на недапушчэнне новай рэвалюцыі. Барацьба урада супраць тэрарызму. Падзенне прэстыжу урада П.А. Сталыпіна. Міністэрскія крызісы 1909 і 1911 гг. Забойства П.А. Сталыпіна. Урад Какоўцава. Выбары і дзейнасць IV Дзяржаўнай думы. Абвастрэнне крызісу трэцячэрвеньскай палітычнай сістэмы напярэдадні Першай сусветнай вайны.

Тэма 4.21 Аграрная палітыка расійскага ўрада пасля рэвалюцыі 1905-1907 гг.

П.А.Сталыпін і новы курс аграрнай палітыкі ўрада. Указ ад 9 лістапада 1906 г. Законы ад 14 чэрвеня 1910 г. і 29 мая 1911 г. Разбурэнне абшчыны. Новае землеўпарадкаванне. Хутары і адрубны. Сялянскі банк і яго роля ў правядзенні сталыпінскай аграрнай рэформы. Арганізацыя перасяленняў сялян у Сібір і іншыя рэгіёны. Эканамічныя і палітычныя вынікі перасяленчага руху.

Тэма 4.22 Грамадска-палітычны рух і класавая барацьба ў Расіі ў 1907-1914 гг.

Ажыццеленне і новы ўздым рабочага руху ў 1910-1911 гг. Ленскія падзеі. Узмацненне стачачнай барацьбы ў 1912-1914 гг.

Сялянскі рух. Пашырэнне фронту сялянскай барацьбы.

Ліберальны лагер у Расіі і Украіне ў перадваенныя гады. Атмасфера ўсеагульнай незадаволенасці ў грамадстве напярэдадні Першай сусветнай вайны.

Тэма 4.23 Знешняя палітыка Расіі ў 1907-1914 гг.

Абвастрэнне супярэчнасцяў паміж вядучымі еўрапейскімі краінамі. Пытанне аб расійскай знешняй палітыцы "трэцяга радаваючага". Збліжэнне Расіі і Англіі. Утварэнне Антанты. Адносіны Расіі з Германіяй і Аўстра-Венгрыяй. Баснійскі крызіс. Дыпламатычная "Цусіма" Расіі. Расія і балканскія войны.

Тэма 4.24 Удзел Расіі ў Першай сусветнай вайне

Падрыхтоўка да вялікай вайны на еўрапейскім кантыненте. Ваенныя дзеянні на Усходнім фронце у 1914 г.: Усходне-Пруская, Галіцкая, Варшаўская і Лодзінская аперацыі. Наступленне германскіх войск на Усходнім фронце ў 1915 г. Становішча на Усходнім фронце ў 1916 г. Наступальныя аперацыі расійскай арміі ў 1916 г. іх вынікі. Маральны дух і баяздольнасць расійскай арміі на пачатку 1917 г.

Тэма 4.25 Эканоміка Расіі ў гады Першай сусветнай вайны

Прамысловасць. Рост ваеннай вытворчасці. Арганізацыя ваеннай гаспадаркі.

Стварэнне і дзейнасць земскіх і гарадскіх саюзаў. Арганізацыя асобых нарад, ваенна-прамысловых камітэтаў. Вынікі пераводу эканомікі на ваенныя рэйкі. Крызіс чыгуначнага транспарту, металургіі. Паліўны крызіс. Становішча ў сельскай гаспадарцы. Харчовы крызіс.

Тэма 4.26 Наспяванне рэвалюцыйнага крызісу ў гады вайны

Спад рабочага руху на пачатку вайны. Адносіны да вайны палітычных партый і розных слаёў грамадства. Паглыбленне расколу ў грамадстве ў сувязі з паражэннямі на фронце.

Пачатак уздыму рабочага руху вясной і летам 1915 г. Узмацненне апазіцыйнасці ліберальных колаў грамадства. Актывізацыя думскай апазіцыі. Утварэнне Прагрэсіўнага блока ў IV Дзяржаўнай думе. Канец трэцячэрвеньскай палітычнай сістэмы. Крызіс вярхоў.

Рабочы і сялянскі рух у 1916 г. Хваляванні ў арміі. Узмацненне нацыянальна-вызваленчага руху. Паглыбленне рэвалюцыйнага крызісу ў краіне напачатку 1917 г.

Тэма 4.27 Лютаўская 1917 г. рэвалюцыя ў Расіі

Становішча ў Петраградзе і ў краіне напярэдадні Лютаўскай рэвалюцыі. Пачатак рэвалюцыі. Узмацненне барацьбы петраградскіх рабочых. Салдацкі мяцеж петраградскага гарнізона. Стварэнне і дзейнасць Петраградскага Савета і яго Выканкома.

Рэвалюцыя і IV Дзяржаўная дума. Адмова Мікалая II ад прастола. Петраградскі Савет і Часовы ўрад Расіі. Звяржэнне органаў царскай улады ў Украіне.

Гістарычнае значэнне Лютаўскай рэвалюцыі.

Тэма 4.28 Буржуазны ўрад ва ўладзе.

Злом апарату царскай адміністрацыі. Далейшае размежаванне класавых сіл. Класавыя асновы палітыкі Часовага ўрада. Яго адносіны да вайны. Часовы ўрад і пытанне аб зямлі. Рабочае пытанне ў палітыцы і дзейнасці Часовага ўрада. Нацыянальнае пытанне.

Тэма 4.29 Культура Расіі ў 1900-1917 гг.

Сістэма народнай адукацыі і яе ўдасканаленне. Развіццё пачатковай, сярэдняй і вышэйшай школы. Развіццё навукі. Паспехі расійскай гістарычнай навукі.

Літаратура і мастацтва. Аслабленне пазіцый рэалізму і ўсталяванне мадэрнізму ў літаратуры і мастацтве. Літаратурныя арганізацыі. Выяўленчае мастацтва. Музыка. Тэатр. Пачатак рускага кіно. Культурнае развіццё Украіны.

ИНФОРМАЦИОННО-МЕТОДИЧЕСКАЯ ЧАСТЬ

(к разделу 4)

Примерный перечень практических занятий

1. Отмена крепостного права в России
2. Эпоха великих реформ
3. Социально-экономическое развитие России в 60–90-е гг. XIX в.
4. Социально-экономическое развитие России в конце XIX – начале XX вв.
5. Общественное движение в России в конце 50 – 60-х гг. XIX в.
6. Русское народничество 70–90-х гг. XIX в.
7. Внутренняя политика российского правительства в 80-х – начале 90-х гг. XIX в.
8. Внутренняя политика российского правительства в 1894–1904 гг.
9. Массовые социальные движения и общественно-политическая жизнь российского общества 1894–1904 гг.
10. Первая российская революция
11. Внутренняя политика правительства в 1907–1914 гг.
12. Внешняя политика во второй половине XIX в.
13. Внешняя политика России в конце XIX – начале XX вв.
14. Российская империя в годы первой мировой войны
15. Февральская революция 1917 г. в России
16. Культура России и Украины во второй половине XIX – начале XX вв.

Рекомендуемые формы контроля

- 1 Письменная контрольная работа.
- 2 Доклады.
- 3 Тематические дискуссии.
4. Тестирование.

Рекомендуемые темы контрольных работ

1. Конституционные проекты 60–70-х гг. XIX в.
2. Александр III и манифест о «незыблемости самодержавия».
3. Министр иностранных дел А. М. Горчаков.
4. Ход военных действий в русско-японской войне.
5. Россия и балканские войны.
6. Промышленность, транспорт, население России во второй половине XIX в.
7. Российский реформатор С.Ю. Витте.
8. Экономика России в годы первой мировой войны.
9. А.И. Герцен и его деятельность.
10. Русская секция I Интернационала.
11. П. Л. Лавров и его взгляды.
12. Народнический анархизм. М.А. Бакунин.

13. П. Н. Ткачев и русский «бланкизм».
14. Г. В. Плеханов, его взгляды и деятельность.
15. I и II Государственные думы.
16. III Государственная дума в России.
17. Столыпинская аграрная реформа.
18. Крушение монархии в России.

Рекомендуемые темы докладов

1. Режим М. Т. Лорис-Меликова и его «Конституция»
2. Русско-турецкая война.
3. Политика России на Дальнем Востоке во второй половине XIX в.
4. Создание Антанты.
5. Развитие сельского хозяйства России во второй половине XIX – начале XX в.
6. Развитие торговли и банковского дела во второй половине XIX в.
7. Революционеры-демократы Н. Г. Чернышевский и А. Н. Добролюбов.
8. Распространение марксизма в России.
9. Император Николай II.
10. «Союз русского народа».
11. Партия кадетов.
12. Партия эсеров.
13. «Союз 17 октября».
14. РСДРП: создание, программа, деятельность.
15. Двоевластие: Петроградский Совет и Временное правительство.

Рекомендуемые темы тематических дискуссий

1. Что собой представляет модернизация экономики и общества в России во второй половине XIX — начале XX вв.
2. В чём заключаются особенности российской модернизации?
3. Почему происходит постоянная смена реформ и контрреформ в России? Чем можно объяснить подобную закономерность?
4. Почему в эпоху Великих реформ в России наблюдается нарастание революционного экстремизма и оппозиции верховной власти?
5. Какую роль играли политические партии в первой русской революции?
6. Думская монархия в России: реформы или новая революция?
7. Украина в составе Российской империи: национальная окраина или часть метрополии?
8. Какие конституционные проекты 60–70-х гг. XIX в. вы знаете? Сравните основные положения проектов реформирования государственного строя 60–70-х гг. XIX в. с конституционными проектами эпохи Александра I.
9. Почему не были реализованы конституционные проекты первой четверти и 60–70-х гг. XIX века?

10. Какие оценки дают исследователи состоянию экономики, общества, политической ситуации и международному положению России на рубеже XIX – XX вв.?

11. Какое место занимала Российская империя в системе международных отношений накануне и во время Первой мировой войны?

Рекомендуемая форма отчётности

1 Устный экзамен.

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМ.Ф.СКОРИНЫ

РЕКОМЕНДУЕМАЯ ЛИТЕРАТУРА

(к разделу 4)

Основная

1. Вдовин В.А. Сборник документов по истории СССР для семинарских и практических занятий (период капитализма). Вторая половина XIX в. – М., 1995.
2. В поисках своего пути: Россия между Европой и Азией. Хрестоматия по истории российской общественной мысли XIX и XX вв. / Составитель Н.Г. Федоровский. – М., 2003.
3. Историография истории России до 1917 года: Учебник для студ. высш. учеб. заведений: В 2 т. / Под ред. М.Ю. Лачаевой. – М., 2003. – Т.2.
4. История России: второй половины XIX–XX вв.: курс лекций: В 2 ч. – Брянск, 1992.
5. История России. Учебное пособие. В 2-х томах / Под ред. А.А. Данилова. – Т. 1–2. – М., 1995.
6. История России с древнейших времен до конца XX в.: В 3 т. Под ред. А.П. Новосельцева, А.Н. Сахарова и др. – М., 2000. – Т. 2–3.
7. История России. XIX век: Учеб. для высш. учеб. заведений: В 2 ч. / Под ред. В.Г. Тюкавкина. – М.: Гуманит. изд. центр Владос, 2001. – Ч.2. – 256с.
8. История Украины (IX в. — 1917 гг.) Электронные тексты лекций / Составители: Г.А. Алексейченко, С.Б. Жихарев, О.А. Макушников. – Гомель, 2008.
9. Корнилов А.А. Курс истории России XIX в. / А.А. Корнилов; Вступ. ст. А.А. Левандовского. – М.: Астрель, 2004.
10. Материалы по истории СССР для семинарских и практических занятий. Освободительное движение и общественная мысль России в XIX в.: Учебное пособие. Сост. В.А. Федоров, Н.И. Цимбаев. – М., 1987.
11. Орлов А.С., Георгиев В.А., Георгиева Н.Г., Сивохина Т.А. История России с древнейших времен до наших дней. – М., 1997.
12. Троицкий А.А. Россия в XIX веке: Курс лекций: Учебное пособие по специальности “История”. – М., 1999.
13. Федоров В.А. История России. 1861–1917: Учебник для вузов. – 2-е изд., испр. – М., 2003.
14. Хрестоматия по истории СССР. 1861-1917. Пособие для учителей. Сост. С.С. Дмитриева и Е.Г. Эймонтова. – М., 1970.
15. Хрестоматия по истории СССР с древнейших времен до 1861 г.: Учебное пособие для студентов педагогических институтов. Сост. Епифанов П.П., О.П. Епифанова. – М., 1987.
16. Хрестоматия по истории СССР. 1861–1917. Под ред. В.Г. Тюкавкина. – М., 1990.

Дополнительная

- 17.Ананьич Б.В. Банкирские дома в России 1860–1914 гг.: Очерки истории част. предпринимательства. – Л., 1991.
- 18.Алексеева Г.Д. Народничество в России в XIX веке. Идеиная эволюция. – М., 1990.
- 19.Бердяев Н.А. Истоки и смысл русского коммунизма. – М., 1990.
- 20.Бовыкин В.И. Россия накануне великих свершений. – М., 1988.
- 21.Богданович А.В. Три последних самодержавца (Дневники). – М., 1990.
- 22.Боханов А.Н. Сумерки Монархии. – М., 1993.
- 23.Бьюкенен Джордж. Мемуары дипломата: /Пер. с англ./ – М., 1991.
- 24.Великие реформы в России: 1856–1874 / Под ред. Л. Г. Захаровой. М., 1992.
- 25.Витте Сергей Юльевич. Воспоминания, мемуары: В 3-х тт. – М., 2002.
- 26.Волк С.С. Народная воля 1879–1882 гг. – Л., 1966.
- 27.Восточный вопрос во внешней политике России. Конец XVIII – начало XX в. – М., 1978.
- 28.Герасименко Г.А. Земское самоуправление в России. – М., 1990.
- 29.Гучков А.М. Воспоминания. – М., 1990.
- 30.Демина, Е.Н. Государственная дума в России 1906–1917 гг. / Е.Н. Демина. – М.: , 1996.
- 31.Дмитриев С.С. Очерки истории русской культуры начала XX века. – М., 1985.
- 32.Зайончковский Н.А. Кризис самодержавия на рубеже 1870–1880-х гг. – М., 1964.
- 33.Зайончковский П.А. Отмена крепостного права в России. 3-е изд. – М., 1968.
- 34.Зайончковский П.А. Российское самодержавие в конце XIX столетия. – М., 1970.
- 35.Захарова Л.Г. Самодержавие и отмена крепостного права в России. 1856–1861. – М., 1984.
- 36.История внешней политики России: вторая половина XIX века (от Париж. мира 1856 г. до русско-франц. союза) / отв. ред. А.Н. Сахаров. – М., 1999.
- 37.История первой мировой войны: В 2 т. – М., 1975.
- 38.История русско-японской войны. 1904–1905. – М., 1977.
- 39.История Украины (сер. XIX в. — 1917 г.) Электронные тексты лекций / Составитель: С.Б. Жихарев, А.А. Рубан, М.П. Савинская.
- 40.Киняпина Н.С. Внешняя политика России второй половины XIX в. – М., 1974.
- 41.Коковцов В.Н. Из моего прошлого: Воспоминания министра финансов России 1903–1919 гг. – М., 1992.
- 42.Конец крепостничества в России: Документы, письма, мемуары, статьи / под общ. Ред. В.А. Фёдорова. – М., 1994.
- 43.Корабли Российского императорского флота. 1892–1917 гг.: Энциклопедия / под ред. А.Е. Тараса. – Мн., 2000.

44. Корелин А. П. Дворянство в пореформенной России. 1861–1904 гг. – М., 1979.
45. Кризис самодержавия в России. 1895–1917. – Л., 1984.
46. Кучумова Л.И. Сельская община в России (вторая половина XIX в.). – М., 1992.
47. Ламздорф В.Н. Дневник 1886–1890: Воспоминания, мемуары. – Мн., 2003.
48. Лейкина-Свирская В. Р. Интеллигенция в России во второй половине XIX века. – М., 1971.
49. Ленин В. И. Развитие капитализма в России // Полн. собр. соч. – Т.3.
50. Литвак Б.Г. Переворот 1861 г. в России: почему не реализовалась реформаторская альтернатива. – М., 1991.
51. Малинин В.А. История русского утопического социализма. Вторая половина XIX – начало XX в. – М., 1991.
52. Менталитет и аграрное развитие России (XIX–XX вв.). Сб. статей. – М., 1996.
53. Милюков П.Н. Воспоминания. – М., 1991.
54. Милюков П.Н. Очерки истории русской культуры. – М., 1992.
55. Ольденбург С.С. Царствование Николая II. – Ростов на-Дону, 1998.
56. Оржиховский И.В. Самодержавие против революционной России (1826–1880 гг.). – М., 1982.
57. Пантин И.К., Плимак Е.Г., Хорос В.Г. Революционная традиция в России: 1783–1883. – М., 1986.
58. Перегудова З.И. Политический сыск России: 1880–1917. – М., 2000.
59. Пирумова Н.М. Земская интеллигенция и ее роль в общественной борьбе. – М., 1986.
60. Позняк С.В. История внешней политики России (1856–1914 гг.). Пособие для студентов ист. фак. – Мн., 2001.
61. Соловьева А.М. Промышленная революция в России в XIX в. – М., 1990.
62. Соловьев Ю.Б. Самодержавие и дворянство в 1902–1907 гг. – Л., 1981.
63. Троицкий Н.А. Царизм под судом прогрессивной общественности. 1866–1895 гг. – М., 1979.
64. Феоктистов Е.М. За кулисами политики и литературы 1848–1896 гг.: Воспоминания. – М., 1991.
65. Цимбаев П. И. Славянофильство (из истории русской общественной мысли XIX века). – М., 1986.
66. Щацилло К.Ф. Русский либерализм накануне революции 1905–1907 гг. – М., 1985.
67. Шепелев Л.Е. Царизм и буржуазия во второй половине XIX в. – Л., 1981.
68. Шепелев Л.Е. Царизм и буржуазия в 1904–1914 гг.: Проблемы торгово-промышленной политики. – Л., 1987.
69. Политические деятели России. 1917. Биограф. словарь. – М., 1993.
70. Российская империя: Словарь-справочник. По словарю Ф.А. Брокгауза и И.А. Ефрона. – СПб., 1992.
71. Россия. Энциклопедический словарь. – Л., 1991.